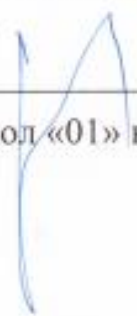

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра фінансів, економічних досліджень і туризму

ЗАТВЕРДЖЕНО КАФЕДРОЮ
Завідувач кафедри

 Олексій ЗОРЯ
(протокол «01» вересня 2025 року № 1)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(обов'язкова навчальна дисципліна)

Основи музеєзнавства та організація екскурсійних послуг

освітньо-професійна програма «Туризм»
спеціальність 242 Туризм і рекреація
галузь знань 24 Сфера обслуговування
рівень вищої освіти бакалавр
факультет/інститут обліку та фінансів

Полтава
2025-2026 н. р.

Робоча програма навчальної дисципліни Основи музеєзнавства та організація екскурсійних послуг для здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Туризм» спеціальності 242 Туризм і рекреація.

Мова викладання державна.

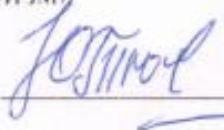
Розробник: Олена Єгорова, професор кафедри фінансів, економічних досліджень і туризму, к. е. н., доцент.

«01» вересня 2025 року

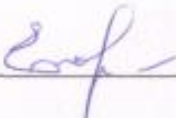
Розробник Олена ЄГОРОВА

Погоджено гарантом освітньої програми «Туризм»

«01» вересня 2025 року

 Юрій ТЮТЮННИК

Схвалено ради з якості вищої освіти спеціальності «Туризм та рекреація»
протокол від 01 вересня 2025 року № 1.

Голова ради з якості вищої освіти спеціальності Олена ЄГОРОВА

1. Опис навчальної дисципліни

Елементи характеристики	Денна форма здобуття освіти
Загальна кількість годин	105
Кількість кредитів	3,5
Місце в індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти	обов'язкова
Рік навчання (шифр курсу)	2 242ТР бд 2024
Семестр	3
Лекції (годин)	16
Практичні (семінарські) (годин)	20
Самостійна робота (годин)	69
Форма семестрового контролю	екзамен

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни – формування теоретичних знань і практичних навичок організації роботи музеїв та екскурсійного обслуговування туристів з використанням сучасних технологій.

3. Передумови для вивчення навчальної дисципліни

Перелік базових навчальних дисциплін, що передують вивченню дисципліни Основи музеєзнавства та організація екскурсійних послуг відповідно до структурно-логічної схеми освітньої програми: Географія туризму та рекреації, Рекреалогія і курортна справа, Туристичне краєзнавство.

4. Компетентності:

загальні:

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК14. Здатність працювати в команді та автономно.

спеціальні (фахові):

ФК4. Здатність аналізувати діяльність суб'єктів індустрії туризму на всіх рівнях управління.

ФК6. Розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного).

ФК8. Розуміння принципів, процесів і технологій організації роботи суб'єкта туристичної індустрії та її підсистем.

ФК14. Здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до несхожості до інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.

5. Програмні результати навчання:

ПР2. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук.

ПР4. Пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору.

ПР6. Застосовувати у практичній діяльності принципи і методи організації та технології обслуговування туристів.

ПР9. Організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки.

ПР14. Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.

***Співвідношення програмних результатів навчання
із очікуваними результатами навчання***

Програмний результат навчання (визначений освітньою програмою)	Очікувані результати навчання навчальної дисципліни
ПР2. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук.	Отримати знання, розуміння й вміння використовувати на практиці базові поняття з музеєзнавства, організації екскурсійних послуг.
ПР4. Пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору.	Вміння пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору.
ПР6. Застосовувати у практичній діяльності принципи і методи організації та технології обслуговування туристів.	Здатність застосовувати у практичній діяльності принципи і методи організації та технології обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій.
ПР9. Організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки.	Здатність організовувати процес обслуговування відвідувачів музеїв і туристів на основі використання сучасних технологій.
ПР14. Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.	Формування навичок прояву поваги до індивідуального і культурного різноманіття під час обслуговування туристів.

6. Методи навчання і викладання

Методи навчання:

словесні методи – лекція, пояснення;

наочні методи – ілюстрування;

практичні методи – вправи, практичні роботи, робота з навчально-методичною літературою (конспектування, анотування);

методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: методи формування пізнавальних інтересів – метод відповідей на запитання та опитування думок здобувачів вищої освіти; методи стимулювання і мотивації обов'язку й відповідальності – роз'яснення мети навчальної дисципліни, оперативний контроль;

інноваційні та інтерактивні методи навчання: інтерактивні методи – проєктування професійних ситуацій, кейс-метод; комп'ютерні, мультимедійні методи – використання мультимедійних презентацій;

методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: методи письмового контролю – тестування; методи самоконтролю – самоаналіз.

7. Програма навчальної дисципліни:

Тема 1. Вступ до музеєзнавства. Поняття музеїв і музейної справи. Музей, музейна справа. Закон України «Про музеї і музейну справу. Музейний фонд України, музейні предмети, експонати, експозиція. Суспільні функції та завдання музеїв. Основні функції музеїв у суспільстві. Завдання музеїв. Науково-дослідна діяльність музеїв, музейні екскурсії, лекції, культурно-масова робота, охорона пам'яток, науково-просвітницька діяльність. Музеєзнавство як наука. Музеєзнавство (музеологія). Об'єкт музеєзнавства – музеї та музейна справа як

суспільне явище. Предмет музеєзнавства. Теорія та історія музейної справи, музейне джерелознавство, музеографія, методика музейної справи. Історія розвитку музеїв. Періоди еволюції музею як суспільної інституції. Розвиток музеїв в Україні з першої половини XIX ст. до теперішнього часу.

Тема 2. Класифікація музеїв. Профіль музею. Музеї історичного профілю та їх види: загальноісторичні, військово-історичні, археологічні, етнографічні, історико-архітектурні та історико-культурні. Археологічні музеї. Гуманітарні музеї: художні, театральні, музичні, літературні музеї, музеї кіномистецтва, народної творчості. Природничо-наукові музеї: біологічні (ботанічні, зоологічні, музеї живих об'єктів), геологічні (палеонтологічні, мінералогічні), медичні, сільськогосподарські, музеї ґрунтознавства. Музеї науки і техніки. Галузеві музеї – технічні, сільськогосподарські, педагогічні, медичні тощо. Комплексні музеї: краєзнавчі музеї, ансамблеві, середовищні музеї, музеї-заповідники, екомuzeї. Меморіальні музеї видатних осіб. Музеї колекційного типу та музеї ансамблевого типу. Скансен. Державні, приватні, комунальні, відомчі музеї. Види музеїв за масштабом діяльності (адміністративно-територіальною ознакою). Визначні музеї світу. Визначні музеї України.

Тема 3. Основні напрями роботи музеїв. Збір, облік, вивчення, опис та класифікація музейних експонатів. Зберігання музейних експонатів (фондова робота). Консервація та реставрація експонатів. Експозиційна робота. Науково-дослідницька діяльність. Популяризація музейних колекцій та пам'яток історії, мистецтва, культури. Екскурсійна робота. Охорона пам'яток історії та культури. Основні джерела фінансування музеїв в Україні. Додаткові джерела фінансування музеїв. Маркетинг музеїв. Брендинг музеїв. Диджиталізація музеїв.

Тема 4. Комплектування, облік і зберігання музейних фондів. Музейні фонди. Колекційний фонд. Науково-допоміжний фонд. Фонд матеріалів тимчасового зберігання. Архівні фонди (документальні). Спеціалізований і науковий бібліотечний фонди. Типи музейних предметів. Речові музейні предмети: пам'ятки матеріальної культури (знаряддя праці, предмети побуту, інструменти, зброя, одяг, прикраси, засоби пересування тощо). Письмові музейні предмети. Образотворчі музейні предмети. Природничо-історичні музейні предмети. Меморіальні музейні предмети. Основні види комплектування музейних фондів: систематичне, тематичне, комплексне. Етапи комплектування наукових фондів музеїв. Джерела поповнення музейних фондів. Етапи обліку музейних фондів. Первинний облік музейних фондів. Перелік основних облікових документів музейних фондів, згідно з Положенням про Музейний фонд України. Інвентаризація музейних предметів. Каталогізація музейних колекцій. Режим та особливості зберігання музейних фондів. Фактори, які впливають на стан збереження пам'яток. Оптимальні показники температурно-вологісного режиму зберігання музейних фондів. Консервація і реставрація як шляхи збереження музейних предметів.

Тема 5. Експозиційна діяльність. Сутність музейної експозиції. Експозиційна діяльність. Організація експозиції. Формування концепції й теми музейної експозиції. Проектування експозиції за науковим, художнім та технічним напрямками. Розробка тематично-експозиційного плану. Відбір експонатів. Складання текстів експлікації та етикетажу. Монтажне (технічне) проектування експозиції. Оформлення та монтаж експозиції. Найпоширеніші експозиційні прийоми. Віртуальні екскурсії музеями. Основні напрями використання сучасних інформаційних технологій в музеях.

Тема 6. Екскурсійне обслуговування туристів. Сутність екскурсій. Загальні ознаки екскурсії. Схема екскурсійного процесу. Класифікація екскурсій. Оглядові екскурсії. Тематичні екскурсії. Види екскурсій за складом і кількістю учасників, за місцем проведення, за способом пересування, за формою проведення. Особливості проведення екскурсій в музеях. Поняття екскурсійних послуг туристичних підприємств. Обов'язкові та додаткові екскурсійні послуги. Екскурсійний продукт. Пакет послуг. Програма обслуговування. Організація екскурсійного обслуговування як комплекс цілеспрямованих дій з розробки, організації та реалізації екскурсійних послуг. Шляхова екскурсійна інформація. Забезпечення безпеки екскурсантів. Інновації у проведенні екскурсій з використанням нових форм і методів проведення екскурсій та з використанням ІТ-технологій.

Тема 7. Методичне забезпечення екскурсійної діяльності. Методика проведення

екскурсії (екскурсійна методика). Складові екскурсійної методики: загальна, спеціальна. Екскурсійний метод. Залежно від призначення Методичні прийоми, завдання яких – допомогти екскурсовод встановити контакти з екскурсантами; домогтися стійкої уваги аудиторії до спостережуваного об'єкта; закріпити увагу до розповіді; забезпечити зорове сприйняття екскурсійного матеріалу. Варіанти використання показу і розповіді в екскурсії. Показ в екскурсії. Прийоми показу. Первинний показ і характеристика об'єкта. Методичні прийоми розповіді в екскурсійній діяльності. Основні вимоги до розповіді під час екскурсії.

Тема 8. Організаційно-технологічне забезпечення екскурсійної діяльності. Організація надання екскурсійних послуг на туристсько-екскурсійних підприємствах. Нормативно-правова база екскурсійної діяльності в Україні. Картка об'єкта. Маршрут екскурсії. Контрольний текст екскурсії. Індивідуальний текст. «Портфель екскурсовода». Технологічна карта екскурсії. Технічне забезпечення екскурсії: аудіогіди, мобільні додатки для екскурсій, віртуальна реальність, доповнена реальність. Мобільні платформи для організації екскурсій.

Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин			
	денна форма 242ТР_бд_2024			
	усього	у тому числі		
	го	л	п	с. р.
Тема 1. Вступ до музеєзнавства.	13	2	2	9
Тема 2. Класифікація музеїв.	13	2	2	9
Тема 3. Основні напрями роботи музеїв.	13	2	2	9
Тема 4. Комплектування, облік і зберігання музейних фондів.	14	2	4	7
Тема 5. Експозиційна діяльність.	13	2	2	9
Тема 6. Екскурсійне обслуговування туристів.	13	2	2	9
Тема 7. Методичне забезпечення екскурсійної діяльності.	13	2	2	9
Тема 8. Організаційно-технологічне забезпечення екскурсійної діяльності.	14	2	4	8
Усього годин	105	16	20	69

8. Теми семінарських занять

Не передбачено навчальним планом.

Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
	денна форма 242ТР_бд_2024
Тема 1. Вступ до музеєзнавства. Практичне заняття «Суспільні функції та завдання музеїв».	2
Тема 2. Класифікація музеїв. Практичне заняття «Класифікація і типологія музеїв».	2
Тема 3. Основні напрями роботи музеїв. Практичне заняття «Наукова та маркетингова діяльність музеїв».	2
Тема 4. Комплектування, облік і зберігання музейних фондів. Практичне заняття «Нормативно-правова база комплектування, обліку і зберігання музейних фондів».	2
Тема 4. Комплектування, облік і зберігання музейних фондів. Практичне заняття «Складання паспорту музейного предмету».	2
Тема 5. Експозиційна діяльність. Практичне заняття «Проектування музейної експозиції».	2
Тема 6. Екскурсійне обслуговування туристів. Практичне завдання	2

Назва теми	Кількість годин
	денна форма 242ТР_бд_2024
«Прийоми показу і прийоми розповіді в екскурсійній діяльності»	
Тема 7. Методичне забезпечення екскурсійної діяльності. Практичне завдання «Розробка організаційно-технологічного забезпечення екскурсії».	2
Тема 8. Організаційно-технологічне забезпечення екскурсійної діяльності. Практичне завдання «Розробка організаційно-технологічного забезпечення екскурсії».	2
Тема 8. Організаційно-технологічне забезпечення екскурсійної діяльності. Практичне завдання «Проведення екскурсії».	2
Разом	20

Теми лабораторних занять

Не передбачено навчальним планом.

9. Теми самостійної роботи

	Кількість годин
	денна форма 242ТР_бд_2024
Тема 1. Вступ до музеєзнавства.	9
Тема 2. Класифікація музеїв.	9
Тема 3. Основні напрями роботи музеїв.	9
Тема 4. Комплектування, облік і зберігання музейних фондів.	7
Тема 5. Експозиційна діяльність.	9
Тема 6. Екскурсійне обслуговування туристів.	9
Тема 7. Методичне забезпечення екскурсійної діяльності.	9
Тема 8. Організаційно-технологічне забезпечення екскурсійної діяльності.	8
Разом	69

10. Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота здобувачів вищої освіти спрямована на закріплення теоретичного матеріалу та практичних навичок в розрізі тем передбачених робочою програмою навчальної дисципліни Основи музеєзнавства та організація екскурсійних послуг. Реалізація даного напрямку роботи по дисципліні для здобувачів вищої освіти передбачається шляхом розробки глосарію (може бути замінене на написання тез доповідей та виступом на наукових заходах) та розробки тематичної екскурсії містом.

11. Оцінювання результатів навчання

Програмні результати навчання	Форми контролю програмних результатів навчання
ПР2. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук.	виконання вправ на практичних заняттях, розв'язування тестів, складання глосарію*, проведення тематичної екскурсії містом, екзамен.
ПР4. Пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору.	виконання вправ на практичних заняттях, розв'язування тестів, складання глосарію*, проведення тематичної екскурсії містом, екзамен.

Програмні результати навчання	Форми контролю програмних результатів навчання
ПР6. Застосовувати у практичній діяльності принципи і методи організації та технології обслуговування туристів.	виконання вправ на практичних заняттях, розв'язування тестів, презентації, складання глосарію*, проведення тематичної екскурсії містом, екзамен.
ПР9. Організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки.	виконання вправ на практичних заняттях, розв'язування тестів, складання глосарію*, проведення тематичної екскурсії містом, екзамен.
ПР14. Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.	виконання вправ на практичних заняттях, розв'язування тестів, складання глосарію*, проведення тематичної екскурсії містом, екзамен.

**за бажанням здобувача вищої освіти та згодою викладача складання глосарію може бути замінене на написання тез доповідей та виступом на наукових заходах (на міжнародній, всеукраїнській, університетській конференції, круглому столі, засіданні студентського наукового гуртка або іншому науково-практичному заході).*

Критерієм успішного навчання є досягнення здобувачем вищої освіти мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним результатом навчання. Одним із обов'язкових елементів освітнього процесу є систематичний поточний контроль і підсумкова оцінка рівня досягнення результатів навчання.

Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

Назва теми / Форма семестрового контролю	Форми контролю результатів навчання здобувачів вищої освіти					Разом
	виконання вправ на практичних заняттях	глосарій*	розв'язування тестів	розробка тематичної екскурсії містом	екзамен	
Тема 1. Вступ до музеєзнавства.	3	3	16	—	—	6
Тема 2. Класифікація музеїв.	3	3		—	—	6
Тема 3. Основні напрями роботи музеїв.	3	3		—	—	6
Тема 4. Комплектування, облік і зберігання музейних фондів.	6 (3 + 3)	3		—	—	9
Тема 5. Експозиційна діяльність.	3	3		—	—	6
Тема 6. Екскурсійне обслуговування туристів.	3	3		—	—	6
Тема 7. Методичне забезпечення екскурсійної діяльності.	3	3		10	—	16
Тема 8. Організаційно-технологічне забезпечення екскурсійної діяльності.	6 (3 + 3)	3		—	—	25
Екзамен	—	—	—	—	20	20
Разом	30	24	16	10	20	100

** за бажанням здобувача вищої освіти та за згодою викладача підготовка презентації може бути замінена або доповнена написанням тез доповідей та виступом на наукових заходах (на міжнародній, всеукраїнській, університетській конференції, круглому столі, засіданні студентського наукового гуртка або іншому науково-практичному заході).*

Шкала та критерії оцінювання

Виконання вправ на практичних заняттях

Кількість балів	Критерії оцінювання
3	Завдання виконано без помилок, що свідчить про високий рівень формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання. Продemonстровано здатність на високому (відмінному) рівні: – розуміння процесів організації роботи музеїв та комплексного екскурсійного обслуговування, принципів і методів організації та технології обслуговування туристів; – спроможність організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – здатність проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття; – спроможність використовувати на практиці знання й розуміння предметної області, базові поняття з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – здатність пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору з позиції особливостей організації екскурсій.
2	Завдання виконано в цілому успішно, без помилок або з незначними помилками. Продemonстровано здатність на достатньому (доброму) рівні: – спроможність організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – здатність проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття; – спроможність використовувати на практиці знання й розуміння предметної області, базові поняття з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – здатність пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору з позиції особливостей організації екскурсій.
1	Завдання виконано з системними помилками теоретичного та/або методичного характеру, що мають принципове значення для результатів виконання завдання. Продemonстровано здатність на задовільному рівні: – спроможність організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – здатність проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття; – спроможність використовувати на практиці знання й розуміння предметної області, базові поняття з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – здатність пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору з позиції особливостей організації екскурсій.
0	Відсутність виконаного завдання або завдання виконано менш ніж на 50%, що не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів.

Складання глосарію

Кількість балів	Критерії оцінювання
3	Глосарій ведеться в алфавітному порядку. Включає не менш ніж 15 основних категорій, термінів з однієї теми, що розкривають її головні теоретичні та методичні питання. Матеріал поданий систематизовано, структуровано. Здобувач вищої освіти показав володіння запланованими результатами навчання на відмінному рівні, продемонстрував здатність проведення досліджень на високому рівні. Показані відмінні знання, розуміння: – процесу обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – предметної області, базових понять з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – особливостей організації рекреаційно-туристичного простору.
2	Глосарій ведеться в алфавітному порядку. Включає не менш ніж 10 основних категорій, термінів з однієї теми. Матеріал поданий систематизовано, але недостатньо структуровано й не повністю розкриває зміст теми. Здобувач вищої освіти проявив володіння запланованими результатами навчання на доброму або задовільному рівні. Продemonстровано здатність на достатньо високому (доброму) рівні до: – процесу обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – предметної області, базових понять з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – особливостей організації рекреаційно-туристичного простору.
1	Глосарій ведеться від руки або набраний в електронному варіанті, включає менш ніж 10 категорій, термінів з однієї теми. Зміст глосарію не повністю розкриває тему. Матеріал поданий несистематизовано, неструктуровано. Здобувач вищої освіти проявив володіння запланованими результатами навчання на задовільному рівні. Продemonстровано здатність на задовільному рівні до: – процесу обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – предметної області, базових понять з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – особливостей організації рекреаційно-туристичного простору.
0	Глосарій не розкриває основні категорії теми або не надав глосарій, що не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів.

Розв'язування тестів

% кількості правильних відповідей	Кількість балів	Критерії оцінювання
90,0-100,0	15-16	Здобувач вищої освіти без помилок або майже без помилок дав відповіді на питання тестів та проявив відмінний рівень оволодіння запланованими результатами навчання.
82,0-89,9	13-14	Здобувач вищої освіти дав відповіді на питання тестів частково з помилками та проявив оволодіння запланованими результатами на

% кількості правильних відповідей	Кількість балів	Критерії оцінювання
		дуже доброму рівні.
74,0-81,9	12	Здобувач вищої освіти дав відповіді на питання тестів частково з помилками та проявив оволодіння запланованими програмними результатами навчання на доброму рівні.
60,0-73,9	10-11	Здобувач вищої освіти дав відповіді на питання тестів з помилками та проявив оволодіння запланованими результатами навчання на задовільному рівні.
30,0-59,9	5-9	Здобувач вищої освіти дав відповіді на питання тестів з значною кількістю помилок та не проявив на задовільному рівні оволодіння запланованими результатами навчання.
5,0-29,9	4-1	Здобувач вищої освіти дав відповіді на питання здебільшого з помилками та не проявив оволодіння запланованими результатами навчання.
0,0-4,9	0	Здобувач вищої освіти дав відповіді на питання тестів здебільшого з помилками або не пройшов тест, що не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів.

Розробка тематичної екскурсії містом

Кількість балів	Критерії оцінювання
7-10	Завдання виконано без помилок, що свідчить про високий рівень формування компетентностей і досягнення програмних результатів навчання. Проявлено високий рівень розробки екскурсії, зокрема: – творчий підхід до вибору теми та її актуальність для аудиторії; – глибина дослідження історичних та культурних аспектів міста; – логічність структури екскурсії та послідовність подачі інформації; – використання інтерактивних елементів та візуальних матеріалів; – креативність у виборі маршрутів та точок зупинок екскурсії; – урахування часу, зручності та безпеки маршруту. Продемонстровано високий (відмінний) рівень: – здатності розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати екскурсії; – розуміння сучасних тенденцій і пріоритетів розвитку музеїв та екскурсійного обслуговування туристів; – розуміння процесів комплексного екскурсійного обслуговування; – визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести презентаційну роботу; – організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.
3-6	Завдання виконано в цілому успішно, без помилок або з незначними помилками. Проявлено достатній рівень розробки екскурсії: – творчий підхід до вибору теми та її актуальність для аудиторії; – дослідження історичних та культурних аспектів міста; – логічність структури екскурсії та послідовність подачі інформації; – урахування часу, зручності та безпеки маршруту. Продемонстровано здатність на достатньому (доброму) рівні: – здатності розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати екскурсії; – розуміння сучасних тенденцій і пріоритетів розвитку музеїв та екскурсійного

Кількість балів	Критерії оцінювання
	обслуговування туристів; – розуміння процесів комплексного екскурсійного обслуговування; – визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести презентаційну роботу; – організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.
1-2	Завдання виконано з системними помилками теоретичного та/або методичного характеру, що мають принципове значення для результатів виконання завдання. Проявлено низький рівень розробки екскурсії: – дослідження історичних та культурних аспектів міста; – логічність структури екскурсії та послідовність подачі інформації; – урахування часу, зручності та безпеки маршруту. Продемонстровано здатність на задовільному рівні: – розуміння сучасних тенденцій і пріоритетів розвитку музеїв та екскурсійного обслуговування туристів; – розуміння процесів комплексного екскурсійного обслуговування; – здатності розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати екскурсії; – визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести презентаційну роботу; – організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.
0	Відсутність виконаного завдання, що не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів.

Написання тез доповідей

(на міжнародній, всеукраїнській, університетській конференції, круглому столі, засіданні студентського наукового гуртка або іншому науково-практичному заході)

Кількість балів	Критерії оцінювання
12	Здобувач вищої освіти виступив з доповіддю на міжнародній, всеукраїнській, університетській конференції, круглому столі, засіданні студентського наукового гуртка або іншому науково-практичному заході з презентацією своїх досліджень. Тези опубліковані у збірнику праць науково-практичного заходу. Тези написані на актуальну тему, мають елементи наукової новизни, огляд існуючих поглядів на проблему носить полемічний характер. Матеріал поданий систематизовано, структуровано. Здобувач вищої освіти проявив володіння запланованими програмними результатами навчання, загальними та фаховими компетентностями на високому рівні. Здобувач вищої освіти показав здатність правильно: відшукувати, обробляти, систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань в музейній сфері та організації екскурсійних послуг. Зміст та оформлення тез відповідають вимогам організаційного комітету наукового заходу.
6	Тези написані на актуальну тему, мають елементи наукової новизни. Матеріал поданий систематизовано, структуровано. Тези опубліковані у збірнику праць науково-практичного заходу, але здобувач вищої освіти не виступав із доповіддю, або здобувач

Кількість балів	Критерії оцінювання
	виступив на заході, проте без публікації тез у збірнику. Здобувач вищої освіти проявив володіння запланованими загальними та фаховими компетентностями та програмними результатами навчання на достатньо високому рівні. Здобувач вищої освіти продемонстрував здатність на достатньому рівні: відшукувати, обробляти, систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань в музейній сфері та еккурсології.
	Тези, які відповідають вимогам і прийняті до публікації організаційним комітетом науково-практичного заходу не оцінюються менш ніж 6 балами.

Максимальна кількість балів за написання тез доповідей і виступ на науковому заході (12 балів) може замінити глосарій по 4-ох темах (3 бали за тему).

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти на екзамені

Кількість балів	Критерії оцінювання
Для теоретичних завдань 1-2 (оцінюється окремо кожне з 2-х завдань, максимальна сума балів за теоретичні питання – 12)	
5-6	Здобувач вищої освіти показав формування компетентностей і досягнення програмних результатів на відмінному рівні. Показані відмінні знання, розуміння: – процесу обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – предметної області, базових понять з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – особливостей організації рекреаційно-туристичного простору.
3-4	Здобувач вищої освіти проявив володіння запланованими результатами навчання на доброму або задовільному рівні. Показані достатні знання, розуміння: – процесу обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – предметної області, базових понять з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – особливостей організації рекреаційно-туристичного простору.
1-2	Здобувач вищої освіти проявив володіння запланованими результатами навчання на низькому рівні. Показані мінімальні знання, розуміння: – процесу обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – предметної області, базових понять з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – особливостей організації рекреаційно-туристичного простору.
0	Відсутність відповіді, що не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів.
Практичне завдання	
7-8	Відмінне виконання завдання – без помилок або лише з незначною кількістю помилок, що свідчить про високий рівень формування компетентностей і досягнення програмних

Кількість балів	Критерії оцінювання
	результатів навчання. Продemonстровано на високому (відмінному) рівні: – розуміння процесів організації роботи музеїв та комплексного екскурсійного обслуговування, принципів і методів організації та технології обслуговування туристів; – спроможність організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – здатність проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття; – спроможність використовувати на практиці знання й розуміння предметної області, базові поняття з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – здатність пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору з позиції особливостей організації екскурсій.
5-6	Завдання виконано дуже добре (вище за середній рівень, з кількома помилками) або добре (в цілому правильне виконання, з певною кількістю суттєвих помилок). Продemonстровано здатність на достатньому (доброму) рівні: – розуміння процесів організації роботи музеїв та комплексного екскурсійного обслуговування, принципів і методів організації та технології обслуговування туристів; – спроможність організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – здатність проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття; – спроможність використовувати на практиці знання й розуміння предметної області, базові поняття з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – здатність пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору з позиції особливостей організації екскурсій.
3-4	Завдання виконано задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків) або достатньо (виконання задовольняє мінімальні критерії). Продemonстровано здатність на задовільному рівні: – розуміння процесів організації роботи музеїв та комплексного екскурсійного обслуговування, принципів і методів організації та технології обслуговування туристів; – спроможність організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – здатність проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття; – спроможність використовувати на практиці знання й розуміння предметної області, базові поняття з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – здатність пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору з позиції особливостей організації екскурсій.
1-2	Завдання виконано незадовільно. Наявні помилки теоретичного та/або методичного характеру, що мають принципове значення для результатів виконання завдання. Не продemonстровано здатність на задовільному рівні: – розуміння процесів організації роботи музеїв та комплексного екскурсійного обслуговування, принципів і методів організації та технології обслуговування туристів; – спроможність організовувати процес обслуговування споживачів екскурсійних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості; – здатність проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття; – спроможність використовувати на практиці знання й розуміння предметної області,

Кількість балів	Критерії оцінювання
	базові поняття з теорії туризму, музеєзнавства, організації процесу обслуговування туристів під час відвідування музеїв та екскурсій. – здатність пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору з позиції особливостей організації екскурсій.
0	Відсутність виконаного завдання або завдання виконано менш ніж на 50%, що не дає можливість оцінити формування компетентностей і досягнення програмних результатів.

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачено під час реалізації навчальної дисципліни

Персональні комп'ютери, під'єднані до мережі Internet, хмарні додатки Google, веб-браузери, мережа Wi-Fi, програмне забезпечення: MS Windows, MS Office, PowerPoint, мультимедійне обладнання (проектор, екран). Електронний репозитарій ПДАУ (<https://dspace.pdau.edu.ua/home>), АСУ ПДАУ (<https://asu.pdau.edu.ua/>), електронний ресурс на платформі LMS Moodle (<https://moodle.pdau.edu.ua/>).

13. Політика навчальної дисципліни

Терміни виконання та перекладання:

Виконання вправ на практичних заняттях виконуються під час проведення практичних занять, завдання самостійної роботи виконуються відповідно до переліку завдань протягом вивчення відповідної теми. Перекладання видів робіт відбувається відповідно до діючих нормативних документів.

Академічна доброчесність:

Здобувачі вищої освіти повинні дотримуватися Кодексу академічної доброчесності та Кодексу про етику викладача та здобувача вищої освіти Полтавського державного аграрного університету. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами – з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної та наукової діяльності. У разі виявлення факту плагіату здобувач вищої освіти не отримує бали за завдання і повинен виконати його повторно. Списування під час тестування заборонені. За використання мобільних пристроїв і комп'ютерних засобів без дозволу викладача, порушення дисципліни здобувач вищої освіти отримує на занятті 0 балів та зобов'язаний відпрацювати таке заняття.

Документи стосовно академічної доброчесності наведені на сторінці АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ПДАУ: <https://www.pdau.edu.ua/content/akademichna-dobrochesnist>.

Відвідування занять:

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу у Полтавському державному аграрному університеті відвідування здобувачами вищої освіти всіх видів навчальних занять є обов'язковим. Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання у Полтавському державному аграрному університеті організація освітнього процесу може здійснюватися за змішаною формою навчання або з використанням технологій дистанційного навчання, що забезпечує можливість реалізувати право здобувачів вищої освіти на якісну та доступну освіту відповідно до їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей та досвіду, незалежно від віку, місця проживання чи перебування, стану здоров'я, соціального і майнового стану, інших ознак і обставин, у тому числі тих, які об'єктивно унеможливають відвідування Університету. Здобувачі вищої освіти, які пропустили заняття, виконують усі передбачені робочою програмою види робіт відповідно до узгодженого з викладачем індивідуального графіку.

Зарахування результатів неформальної / інформальної освіти:

На здобувачів вищої освіти поширюється право про визнання результатів навчання, набутих у неформальній / інформальній освіті. Набуття відповідних результатів навчання можливе після успішного опанування курсів (з документальним підтвердженням) на різноманітних навчальних платформах, зокрема: Prometheus, Coursera, ВУМ online, EdEra, Українська академія лідерства, Інша Освіта тощо. Проходження онлайн курсів на платформі Prometheus <https://prometheus.org.ua/courses-catalog/>, Coursera <https://www.coursera.org/> та інших платформах оцінюється за наявності сертифікату про закінчення курсу.

Рекомендовані курси:

– Музей для людей. Побудова сучасних експозицій в історичних музеях. ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ. <https://vumonline.ua/course/museum-for-people-construction-of-modern-expositions-in-historical-museums/>

– Туристичні гіді, міський туризм. Академія NTO.UA. <https://academy.nto.ua/tourismguides.html>

Особливості неформального / інформального навчання та процедури перезарахування їх як освітнього компоненту або частини освітньо-го компоненту регламентовані Положенням про порядок визнання результатів навчання, набутих у неформальній та інформальній освіті, здобувачами вищої освіти Полтавського державного аграрного університету. Документи стосовно неформальної / інформальної освіти наведені на сторінці НЕФОРМАЛЬНА / ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА ПДАУ: <https://www.pdau.edu.ua/content/neformalna-informalna-osvita>.

Оскарження результатів оцінювання

Здобувачі вищої освіти мають право на оскарження отриманих результатів оцінювання, процедура якого регулюється Положенням про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Полтавському державному аграрному університеті <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/5555/polozhennyaoproocinyuvannyazdobuvachiv2025.pdf>.

14. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Основи музеєзнавства / О. В. Виноградова, В. Г. Дарчук ; за ред. О. В. Виноградової ; М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Львів : Магнолія 2006, 2023. 183 с.
2. Про музеї та музейну справу : Закон України» від 29.06.1995 № 249/95-ВР (редакція від 10.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.08.2025).
3. Про туризм : Закон України» від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.08.2025).
4. Торяник В. М., Джинджоян В. В., Хрідочкін А. В. Основи музеєзнавства: навч. посіб. Київ : Каравела, 2024. 295 с.

Допоміжні

1. Антоненко В., Хуткий В. Музеї як туристичний ресурс в умовах пандемії COVID-19: виклики та нові можливості. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*. 2021. Вип. 4(1). С. 54–73. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.4.1.2021.235149>.
2. Антоненко В., Хуткий В. Музеї як туристичний ресурс: культурно-просвітницькі проєкти в сучасному культурному просторі туристичної дестинації. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*. 2021. Том 4 № 2. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.4.2.2021.249698>.
3. Влащенко Н. М., Тонкошкур М. В. Інноваційні технології в туризмі : навч. посіб. Харків : Харків. нац. ун-т міськ. госп. ім. О. М. Бекетова, 2022. 214 с.
4. Гайдай О. М. Музеєзнавство : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 212 с.
5. Єгорова О. В., Скляр Г. П., Логвин М. М., Карпенко Н. М., Тютюнник Ю. М. Інноваційні методи проведення музейних екскурсій. *Актуальні проблеми сталого розвитку*.

2025. Том 2(3). С. 22-28. DOI: [https://doi.org/10.60022/2\(3\)-3S](https://doi.org/10.60022/2(3)-3S).

6. Інструкція з організації обліку музейних предметів: Наказ Міністерства культури України від 21.07.2016 № 580. Мін'юст України від 12.08.2016 № 1129/29259. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16#Text> (дата звернення: 28.08.2025).

7. Кадол О. Роль музеїв у збереженні культурної спадщини України в умовах воєнних викликів. *Філософія та управління*. 2025. № 1(5). С. 51–58. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.1.06>.

8. Карпюк А., Трофімук-Кирилова Т. Роль музеїв у туристичному розвитку та екскурсійній сфері міста Луцька. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-56>.

9. Ковальчук Є. І., Надольська В. В. Музеєзнавство: навчально-методичні матеріали для підготовки бакалавра спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент, культурний туризм». Луцьк, 2023. 60 с.

10. Козловський Є., Крупа І. Національна культурна спадщина регіону як чинник розвитку культурно-пізнавального туризму. *Географія та туризм*, 2021. Вип. 14. С. 63–68.

11. Кривенко Є. Є., Поколюдна М. М. Сучасні інноваційні форми проведення екскурсій. *Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності: глобальні виклики: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квітня 2024 р.)*. Харків: ХНУМГ імені О.М. Бекетова, 2024. С. 252–254. URL : https://tourlib.net/statti_ukr/krivenko.htm.

12. Кузьмук О. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/rol-muzeiv-u-kulturnomu-ta-socialno-ekonomichnomu-rozvitku> (дата звернення: 28.08.2025).

13. Лавренко В. Практичне музеєзнавство. Дніпро : ЛІРА, 2023. 116 с.

14. Любіцева О. О., Шпарага Т. І. Музейний туризм : навч. посіб. Київ, 2021. 150 с.

15. Музеєзнавство, екскурсознавство, охорона пам'яток: метод. вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ден. та заоч. форми здобуття освіти зі спец. 242 «Туризм» / Державний біотехнологічний університет; авт.-уклад. А.С.Лапченко. Харків : [б. в.], 2023. 24 с.

16. Положення про Музейний фонд України : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 20.07.2000 № 1147 (редакція від 30.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.08.2025).

17. Руденко С. Б. Музей як технологія : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 436 с.

18. Тютюнник Ю. М., Удовиченко І. А., Федорченко Л. В. Динаміка показників діяльності музейних закладів Полтавської області. *Туризм і рекреація в Україні у воєнний та повоєнний час* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 28 червня 2024 р. Полтава : ПДАУ, 2024. С. 150–152.

19. Якименко-Терещенко Н. В., Чайка Т. Ю., Яріко М. О. Квест-екскурсії з віртуальним гідом як інноваційні події продукти індустрії туризму та гостинності. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2023. № 1 (7). С. 42-47. DOI: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(7\).2023.8](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(7).2023.8).

Інформаційні ресурси мережі Інтернет

1. UA.IGotoWorld.com. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog /2098-32-museums-poltava-oblast.htm?page=2.

2. Все про туризм: туристична бібліотека. URL: <http://tourlib.net/>.

3. Всесвітня туристична організація. URL: <http://www2.unwto.org/>.

4. Екскурсії та активності. Національний музей історії України. URL : <https://nmiu.org/events/excursions-and-activities>.

5. Заклади. Офіційний веб-сайт Управління культури Департаменту культури, молоді та сім'ї Полтавської міської ради. URL: <https://kultura-poltava.gov.ua/common/institutions>.

6. Історія. Полтавський державний аграрний університет. URL: <https://www.pdau.edu.ua/content/istoriya>.
7. Лекції з онлайн-курсу для музейників і музейниць «Як ми згадуватимемо?». Інша освіта. URL: <https://insha-osvita.org/lektsii-z-onlain-kursu-dlia-muzeinykiv-i-muzeinyts-iak-my-zhaduvatymemo-teper-dostupni-dlia-vsikh/>.
8. Музеї Полтавської області. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Музеї_Полтавської_області.
9. Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/statistic>.
10. Офіційний сайт Державного історико-культурного заповідника «Поле Полтавської битви». URL: <https://battle-poltava.org.ua/uk/>.
11. Офіційний сайт Національної туристичної організації. URL: <https://nto.ua/>.
12. Офіційний сайт Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка. URL: <https://gallery.pl.ua/>.